

EXISTUJE POTENCIÁL PRO JEDNOTNOU ENERGETICKOU POLITIKU ZEMÍ VISEGRÁDSKÉ ČTYŘKY?

Lukáš Harazin; Oldřich Luža, Oldřich Krulík^{*)}

ABSTRAKT

Čtveřice zemí V4 se nachází „na půli cesty“ mezi postsovětským prostorem (bohatým na fosilní paliva) a Německem, které alespoň do určité míry hlásá příklon k obnovitelným zdrojům. Existuje něco, na čem by se země V4 mohly v energetické oblasti shodnout – nebo každá z těchto zemí preferuje zcela individuální energetickou politiku? Jaké jsou zkušenosti těchto zemí s regulačními opatřeními a možnosti jejich vzájemného „vykrývání“ v případě nedostatku strategických energetických surovin?

Klíčové slová: Visegrádská skupina, energetická bezpečnost, závislost na dovozu.

ABSTRACT

The four Visegrad countries are "halfway" between the post-Soviet space (rich in fossil fuels) and Germany, which at least to some extent announces shift to renewable sources. Is there something that Visegrad countries could agree in the energy area – or all of these countries prefer to carry individual energy policy? What is the experience of these countries with the control measures and the possibility that they will cover each other's back in the case of lack of strategic energy resources?

Key words: Visegrad Group, energy security, import dependence.

1 ZÁKLADNÍ OTÁZKY, KTERÉ PŘED NÁMI STOJÍ

Pokud se zabýváme tématem energetické budoucnosti zemí Visegrádské skupiny, je vhodné si na samém začátku položit několik stěžejních otázek:

- Jak je v těchto zemích koncipován energetický mix?
- Od koho tyto země nakupují strategické energetické suroviny?

---

^{*)} Katedra krizového řízení, Fakulta bezpečnostního managementu Policejní akademie České republiky v Praze:
1) Lukáš Harazin, Mgr., 974 828 317, harazin@polac.cz; 2) Oldřich Luža, Mgr., 974 828 313, o.luza@polac.cz;
3) Oldřich Krulík, Mgr., Ph.D., 974 828 315, krulik@polac.cz

- Jakým způsobem se vymezují vůči možnostem úspor energií?
- Jak se staví k možnosti privatizovat strategické provozy v energetické oblasti?

Všechny tyto vzájemně propojené aspekty je jen obtížně možné do hloubky rozebrat na několika málo stránkách. Proto je třeba se zároveň omezit na nejaktuálnější vývoj a téma spíše „provokativně ilustrovat“, než detailně analyzovat.

2 CHARAKTERISTIKA ZEMÍ VISEGRÁDSKÉ SKUPINY

V zemích Visegrádské skupiny v současnosti žije okolo 64 milionů obyvatel (což je zhruba tolik, jako ve Francii). V řadě unijních institucí tyto země dohromady disponují silnějším hlasovacím potenciálem než Německo. Váha zemí regionu je však poznamenána tím, že jejich priority nejsou vždy identické – oblast energetické politiky či energetické bezpečnosti nevyjímaje. Rozdílnost postojů přitom vyplývá nejen z politické orientace zemí či jejich představitelů, ale i z krátkodobě ne tak snadno změnitelných ukazatelů.

Tabulka 1 Energetický mix a další energetické ukazatele zemí Visegrádské skupiny [3], [4], [6], [7], [9]

země	počet obyvatel	energetický mix	spotřeba energie (2009, Mtoe)	závislost na dovozu energie (2009, %)	zásobování ropou	jaderná energetika (TWh, rok 2011; podíl na výrobě elektřiny v zemi)
Česká republika	10,5	uhlí: 40 % ropa: 21 % z. plyn: 15 % jádro: 16 %	42,29	26,9	vlastní zdroje: nanejvýš 3 % Ruská federace: 67 % Ázerbajdžán: 25 %	26,7 (33,0 %)
Slovensko	5,4	uhlí: 23 % ropa: 20 % z. plyn: 27 % jádro: 22 %	16,81	64,4	Ruská federace: 100 %	14,3 (55,2 %)
Polsko	38,5	uhlí: 53 % ropa: 26 % z. plyn: 13 % jádro: 0 %	95,31	31,7	vlastní zdroje: nanejvýš 4 % Ruská federace: 94 %	-
Maďarsko	9,9	uhlí: 10 % ropa: 28 % z. plyn: 37 % jádro: 16 %	25,31	58,8	vlastní zdroje: nanejvýš 10 % Ruská federace: 90 %	14,7 (43,2 %)

Z těchto údajů je zřejmé, že všechny čtyři země jsou do větší či menší míry závislé na dovozu energie (zejména s ohledem na dovoz ropy a zemního plynu). Relativně nejmenší závislost je možné zaznamenat v případě České republiky, která mimo jiné patří mezi vývozce elektřiny (okolo 28 GWh ročně). Slovensko a Maďarsko, jejichž míra závislosti se pohybuje okolo 60 %, jsou obě značně závislé na dovozu ropy z jediného zdroje, kterým je Ruská federace. Uprostřed pomyslného žebříčku je pak Polsko, země s nezanedbatelnými zásobami uhlí. Varšava ostatně

intenzivně uvažuje o zahájení vlastního programu budování jaderných elektráren na straně jedné a o využívání tzv. „břidličného plynu“ na straně druhé (ačkoli ekologická rizika takového kroku mohou být značná). Historická zkušenost Polska je zároveň důvodem, proč tato země velmi těžce nese přímou „energetickou“ komunikaci mezi Ruskou federací a Německem, jejímž ztělesněním je plynovod Nord Stream, umístěný v Baltském moři. Varovným prstem pro celý region, ale i pro další země, jako například Bulharsko, jsou „plynové krize“ mezi Ruskou federací a Ukrajinou, které byly zatím nejvyhrocenější na počátku roku 2009. Tehdy solidarita zafungovala a zpětným chodem plynovodu byl ze zásob České republiky poskytnut Slovensku a v menší míře i Maďarsku zemní plyn na překonání kritického období.

Země Visegrádu jsou zároveň poměrně značně propojeny prostřednictvím majetkových vazeb v rámci energetického sektoru (například společnost PKK Orlen z Polska vlastní významný podíl společnosti Unipetrol v České republice). Situace v této oblasti se ostatně může dále vyvíjet, například co se týče občas avizovaného záměru spojení respektive privatizace společností MERO a ČEPRO v České republice.

Co se celounijního srovnání týče, je možné doplnit, že všechny země V4 patří (alespoň zatím) do podprůměru co se týče produkovaných emisí.

3 ČTYŘI SMĚRY KOMUNIKACE

V souvislosti se sledovanými zeměmi zároveň existuje **několik úrovní komunikace**, která se konkrétních protějšků či partnerů:

Komunikace mezi zeměmi Visegrádské skupiny navzájem: Téma energetiky respektive energetické bezpečnosti (zejména ve smyslu zajištění zásobování energiemi ze zahraničí) se stalo neodmyslitelnou součástí všech vrcholných jednání mezi představiteli skupiny. Již (nebo teprve?) v roce 2002 byla v rámci Visegrádských zemí ustavena Expertní pracovní skupina pro energetiku.

To dokresluje i „Společné stanovisko předsedů vlád zemí Visegrádské skupiny“ (22. červen 2012, Praha). Pasáž „energetický mix“ tvoří dobrou třetinu této proklamace, což svědčí o její důležitosti: *„Země V4 zdůrazňují potenciál plynu (konvenční i nekonvenční) za předpokladu, že problém externí závislosti bude dostatečně vyřešen diverzifikací zdrojů plynu a tranzitních cest, včetně jižního koridoru. Potenciál plynu by bylo rovněž možné plně využít, pokud by řádně fungoval trh s plynem. Stávající politika subvencí obnovitelných zdrojů by měla být přeformulována tak, aby se snížily deformace trhu, minimalizovalo zvyšování cen energie, ale současně byly zachovány očekávané dopady obnovitelných zdrojů na růst a zaměstnanost. Budoucí strategie týkající se obnovitelných zdrojů energie by měly být vypracovány v souladu s energetickou politikou jednotlivých států a specifickými národními podmínkami. Vzhledem k obavám o budoucí bezpečnost dodávek ropy země V4 zdůrazňují svůj zájem na posílení stávající soustavy ropovodů a na prozkoumání stávajících alternativních tras a zdrojů.“* [17]

Další možností je vznikající spolupráce nejen v rámci uskupení Evropské unie či Mezinárodní energetické agentury, ale i mimo tyto subjekty. Konkrétním příkladem může být tzv. platforma pro regionální spolupráci mezi zeměmi střední a východní

Evropy.¹ V rámci tohoto uskupení jsou v současné době diskutovány problémové okruhy, které se mohou týkat zabezpečení ropné bezpečnosti. V rámci skupiny byly diskutované opatření, týkající se některých základních možných scénářů: a) za běžné situace; b) během krátkodobých výpadků; c) během dlouhodobých výpadků. [11]

Regionální spolupráce by byla prospěšná a mohla by být hlavně efektivní v případech, kdy nedostatečné dodávky ropy vykazují regionální charakter, a není nutné využít mechanismů Mezinárodní energetické agentury. Nicméně i toto regionální narušení může způsobit významné poškození konkrétních ekonomik. Mezivládní dohody tak mohou představovat efektivní způsob, jak se vypořádat s regionálními riziky v oblasti ropné bezpečnosti, alespoň pokud se jedná o „neúmyslné“ scénáře.

Komunikace ve směru k nadnárodním subjektům (Mezinárodní energetická agentura, Evropská unie): Pokud nahlédneme do výše uvedeného dokumentu, země V4 by rády svou otázku propojily s postoji Unie jako celku. To platí jak pro od března 2010 zaznívající apely k řešení možného uzavření ropovodu Družba (ať by důvody byly jakékoli) [20] tak i prostřednictvím dosavadních výkonů funkce unijního předsednictví (zejména v případě Polska a Maďarska). Je přitom otázka, zda tyto podněty padnou na úrodnou půdu. Podle rčení „bližší košile než kabát“ jsou priority celé řady členských států jiné. Německo se orientuje na možnost komunikovat s Ruskou federací přímo (viz plynovou North Stream). Řada dalších států je závislá spíše na zdrojích v muslimském světě. Pokud by však naráz vypadly oba zásobovací směry, ocitla by se Unie po spotřebování zásob v potížích apokalyptických rozměrů. Relativně „bezproblémové“ zdroje v Severním moři a v dalších ložiscích na území jednotlivých členských států by její spotřebě Unie ani zdaleka nestačily. Drastická opatření by na sebe nedala dlouho čekat.

Tím se dostáváme k dalšímu rozměru komunikace, a to **zpětná vazba ze strany vlastního obyvatelstva** (fyzické a právnické osoby). Aniž by na toto téma zřejmě vznikl určitý jednoznačný průzkum, [18], [19] lze s vysokou mírou pravděpodobnosti konstatovat, že výpadky v zásobování energiemi respektive palivy by velice rychle vedly k tlaku domácích subjektů na politickou reprezentaci – aby situaci vyřešily, a to i za cenu nedůstojného posílení závislosti na té či oné dodavatelské zemi.

Právě komunikace ve směru k subjektům (zemím, firmám), které poskytují strategické energetické suroviny je posledním stěžejním rozměrem celé agendy. Je přitom otázkou, zda na obchod se strategickými energetickými komoditami nahlížet jako na „obyčejnou“ tržní záležitost, kde se dodavatel snaží zákazníkovi splnit, co mu na očích vidí. V rámci Ruské federace zároveň není vždy možné hovořit o firmách typu Rosněft, Lukoil či Gazprom jako o na státu nezávislých tržních aktérech. [1] Země, která se z jakéhokoli důvodu Moskvě znelíbí (snahou zapojit se do systému protiraketové obrany USA, odmítnutím spolupráce v oblasti jaderné energetiky, nebo třeba přílišným úsilím v oblasti diversifikace), může být velmi rychle konfrontována s

---

¹ Ve skupině jsou Česká republika, Rakousko, Chorvatsko, Maďarsko, Polsko, Slovensko, Rumunsko a Bulharsko.

„technickými výpadky“ v zásobování ropou či zemním plynem. Takovém tlaku země bývalého východního bloku (zatím) dlouhodobě odolávat nedokážou.

„V září 2002 firma Jukos získala kontrolu v litevské rafinérii Mažeiku poté, co se dostala do kritické situace, jelikož jí Lukoil omezil dodávky ropy. Ruské společnosti, které získají vliv v rafinériích budou vždy prosazovat odběr ruských surovin a diverzifikace zdrojů nebude v jejich zájmu, čímž hrozí opětovné vytvoření závislosti na ruských surovinách. Situace, kdy by ruské firmy v regionu ovládly jak produktovody, tak i zpracovatelské závody, hrozí vytvořením monopolu se všemi konsekvencemi tohoto stavu pro země střední Evropy i celé Evropské unie (o to se zřejmě ruské firmy s podporou ruské vlády intenzivně snaží a snažit budou i nadále).“ [12]

Konkrétně Česká republika, jako země, jejíž energetický mix je z pohledu Moskvy až nepříjemně vysoce diverzifikovaný, může být prioritou v oblasti specifického politicko-ekonomického úsilí. Dumpingovými nabídkami při možné privatizaci konkrétních klíčových prvků energetické infrastruktury počínaje přes velkorysé public relations kroky, až po „práci s konkrétními vysoce postavenými osobami“. [2], [5], [8], [10], [13], [14], [15], [16]

4 NAMÍSTO ZÁVĚRU

Náš příspěvek klade více otázek, než nabízí odpovědí. Do značné míry je to obdoba toho, co by bylo možné nazvat „společnou energetickou politikou“ zemí Visegrádu. Ačkoli proklamací v této oblasti za posledních 10 let zaznělo násobně více, než před rokem 2002, stejně se jedná o záležitost, která existuje jen ve fragmentech. Pokud by padla kosa na kámen a celý region by byl vystaven několikaměsíčnímu půstu co se týče ropy nebo zemního plynu, nezbylo by pro vzájemnou výpomoc mnoho prostoru. Vlády by se v první řadě snažily vyjít vstříc domácí populaci a regionální solidarita by se patrně ocitla na vedlejší koleji.

LITERATÚRA

- [1] BARTOŠ, J.: Ropná bezpečnost České republiky. Konference Management bezpečnosti 2012. Bílé Poličany: 2012.
- [2] Cizí rafinérie chtějí ovládnout Čepro a Mero. Půjde jim vláda na ruku? CzechPosition, 8. IX. 2011 <<http://www.ceskapozice.cz/en/node/34986>>.
- [3] Czech Republic. European Commission, Directorate-General for Energy, 2011 <http://www.energy.eu/country_overview/Czech_Republic_2011.pdf>.
- [4] Czech Republic – Energy Mix Fact Sheet. European Commission: Energy <http://ec.europa.eu/energy/energy_policy/doc/factsheets/mix/mix_cz_en.pdf>.
- [5] Čepro směřuje k privatizaci. iDnes, 25. III. 2011 <http://tm.m.idnes.cz/ekonomika/domaci/clanek.A110325_000045_In_noviny_sko.idn>.
- [6] Europe's Energy Portal <http://www.energy.eu/country_overview/>.
- [7] Exploiting Renewable, Nuclear and Other Energy Sources. Visegrad.info, 17. III. 2010 <<http://www.visegrad.info/energy-sources-renewables/factsheet/exploiting-renewable-nuclear-and-other-energy-sources.html>>.

- [8] Kalousek: Podniky z energetiky koalice privatizovat nebude. iHned, 4. VII. 2012 <<http://zpravy.ihned.cz/politika/c1-44657780-kalousek-podniky-z-energetiky-koalice-privatizovat-nejde>>.
- [9] Member Countries and Dates of Accession. Nuclear Energy Agency <<http://www.oecd-nea.org/nea/mcnea.html>>.
- [10] Nedémonizujte Rusko. SME, 4. IV. 2008 <<http://www.sme.sk/c/3811077/putin-nedemonizujte-rusko.html>>.
- [11] Oil Working Group meeting on North-South Interconnections in Central Eastern Europe, Brussels, 16. II. 2011, Working Minutes.
- [12] Otázky privatizace petrochemického průmyslu v zemích V4. Asociace pro mezinárodní otázky, 22. VIII. 2003 <<http://www.amo.cz/publikace/otazky-privatizace-petrochemickeho-prumyslu-vnbspzemich-v4.html>>.
- [13] PKN Orlen: Chceme Mero i Čepro. Ekonom, 11. X. 2012 <<http://ekonom.ihned.cz/c1-57859010-pkn-orlen-chceme-mero-i-cepro>>.
- [14] Pro privatizaci je nyní určeno 30 významných státních firem. Finance.cz, 29. IX. 2011 <<http://www.finance.cz/zpravy/finance/327339-pro-privatizaci-je-nyni-urceno-30-vyznamnych-statnich-firem/>>.
- [15] Prodat Unipetrol Polákům byla chyba. Jsou české rafinerie v ohrožení? iDnes, 2. X. 2012 <http://ekonomika.idnes.cz/jsou-ceske-rafinerie-v-ohrozeni-dnk-ekonomika.aspx?c=A120914_145714_ekonomika_neh>.
- [16] Propojit ropovody s rafinerií má smysl. Lidové noviny, 14. XII. 2010 <<http://www.mero.cz/o-spolecnosti/napsali-propojit/>>.
- [17] Společné stanovisko předsedů vlád zemí Visegrádské skupiny, 22. VI. 2012, Praha <http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/20120622-V4-summit-spolecne_stanovisko.pdf>.
- [18] ŠUGÁR, J.; BURDOVÁ, L.: Negativní sociální jevy jako bezpečnostní hrozby a rizika. In Manažment teória, výučba a prax 2010: Zborník príspevkov z medzinárodnej vedecko-odbornej konferencie. Liptovský Svätý Mikuláš: Akadémia ozbrojených síl generála Milana Rastislava Štefánika, 2010, s. 371-377.
- [19] ŠUGÁR, J.: Sociální konflikt jako současná bezpečnostní výzva. In Bezpečnostné fórum 2012: zborník príspevkov z V. medzinárodnej vedeckej konferencie II. Zväzok. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici – fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov, 2012, s. 659 – 665.
- [20] V4 Komisi vyzývá k vyhodnocení možnosti výpadku ropovodu Družba. Euractiv, 29. III. 2010 <<http://www.euractiv.cz/energetika/clanek/visegradska-ctyrka-chce-po-komisi-vyhodnoceni-moznosti-vypadku-ropovodu-druzba-007288>>.

Článok recenzovali dvaja nezávislí recenzenti.